

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри економіки,
менеджменту та комерційної діяльності

Сторожук Оксани Василівни

на дисертаційну роботу

Голбаноса Сергія Сергійовича

**«МІГРАЦІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ МОЛОДІ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ
РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ»**, що

подається на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії

в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

за спеціальністю 051 Економіка

1. Актуальність теми та її науково-практична значущість.

Сучасна ескалація геополітичних загроз та розгортання повномасштабної війни в Україні кардинально змінили характер міграційних процесів, перетворивши мобільність молоді з традиційного демографічного явища на гостру проблему національної безпеки. Масштабний виїзд молодих людей за кордон створює ризики для збереження людського капіталу, що ставить під загрозу здатність національної економіки до майбутнього відновлення. В умовах відкритості європейських ринків праці та освіти Україна стикається з новим викликом: як зберегти свій інтелектуальний та трудовий потенціал, не вдаючись до неефективних адміністративних заборон. Назріла практична потреба у науковому пошуку шляхів розв'язання протиріччя між об'єктивною необхідністю держави у збереженні молодіжного ресурсу та відсутністю дієвих механізмів управління міграцією в умовах критичних безпекових ризиків. Робота виконувалася в межах науково-дослідних тем Центральноукраїнського національного технічного університету, де автором особисто розроблено концептуальні засади регулювання міграційних процесів.

Практична значущість роботи полягає у розробці конкретних науково-практичних рекомендацій щодо формування механізму гнучкого регулювання міграції. Запропонована автором сегментація об'єкта впливу на групи «ризик», «резерву» та «розвитку» дозволяє диференціювати заходи

державної політики. Впровадження інструментів «внутрішнього контуру» (зокрема, фінансових програм «Оселя+» та цифрових сервісів е-резидентства) має сприяти перетворенню міграційних загроз у керований ресурс повоєнного відновлення.

Результати досліджень автора отримали практичне впровадження у діяльності різних підприємств, установ та організацій. Зокрема, вони були використані у роботі виконавчих органів Кропивницької міської ради під час розробки заходів щодо стабілізації кадрового потенціалу міста та умов щодо професійної самореалізації молоді (довідка №134/1/21 від 10.04.2026 р.); установи «Агенція регіонального розвитку Кіровоградської області» в процесі планування проєктів з розвитку молодіжного підприємництва, розширення програм надання мікрогрантів для старту власної справи, спрямованих на пом'якшення міграційних ризиків (довідка № 018 від 24.02.2026 р.); ТОВ «Машинно-технологічна станція Ятрань» в процесі розроблення кадрових стратегій, комплексної системи мотивації та утримання персоналу для протидії міграційним тенденціям в умовах викликів та загроз національній безпеці (довідка №41 від 29.07.2025 р.).

Окремі положення дослідження Голбаноса С.С. інтегровані у реалізацію освітньо-професійної та освітньо-наукової програм спеціальності 051 «Економіка» в Центральноукраїнському національному технічному університеті (довідка № 08-19/14-308 від 3.02. 2026 р.), зокрема використано під час викладання дисциплін «Економіка праці та соціально-трудова відносини», «Соціально-економічний та людський розвиток», «Соціальна відповідальність бізнесу» та ін. (довідка № 08-19/14-306 від 25.02. 2026 р.).

2. Аналіз наукових здобутків та результатів за розділами.

Рецензована робота вирізняється високим рівнем наукової новизни, яка простежується за всіма розділами дослідження. Насамперед, здобувачем отримано *сутнісне трактування міграційної мобільності молоді* (п.3.1, стор. 149-151, схема на рис. 3.1, стор. 152.) як складного процесу, що в умовах свободи вибору поєднує просторово-часові переміщення з внутрішніми

трансформаціями особистості (ідентичності та інтелектуального потенціалу). Слід відзначити, що автором розкрито розуміння зв'язку міграційної мобільності і національної безпеки (стор. 184-185), поглиблено розуміння соціальної безпеки (стор. 49-50). У межах першого розділу автором удосконалено застосування *ризико-орієнтованого підходу*, що дозволило систематизувати загрози («міграційні детермінанти», стор. 50) у тріаді: «соціальна вразливість» (особа) – «невпевненість» (суспільство) – «нестабільність» (держава).

Науково-методичного розвитку набули теоретичні основи регулювання молодіжної міграції через узагальнення зарубіжного досвіду (стор. 69-75) та обґрунтування концепції регулювання міграційної мобільності на основі створення «*захищеного простору можливостей*», що базується на балансі зовнішнього (безпекового) та внутрішнього (розвивального) контурів (стор. 77-78, рис. 1.7, стор 79).

У другому розділі з наукової точки зору є цікавим системний аналіз впливу глобальних та національних викликів на міграційну мобільність, різноаспектне дослідження тенденцій вимушеної міграції українців в умовах війни, динаміки міграційних настроїв молоді. Позитивно, що автор для наукового аналізу використав та узагальнив дані Євростату, результати соціологічних опитувань відомих соціологічних центрів в Україні і в ЄС. До безперечної наукової новизни слід віднести висновок про ефект «*подвійного демографічного удару*» для безпеки України та доведення трансформації пріоритетів молоді у мотивах міграційної поведінки від безпекового імперативу до *раціонального життєвого вибору*. При цьому, як засвідчив виконаний аналіз, наявна молодіжна політика та існуючі механізми регулювання мобільності молоді виявляють застарілі підходи, що не відповідають рівню міграційних загроз для національної безпеки і потребам збереження людського капіталу для відновлення економіки та її інноваційного розвитку.

Особливої уваги заслуговує третій розділ, де автором запропоновано *концептуальну парадигму гнучкого регулювання міграційної мобільності*, яка зміщує фокус з адміністративних заборон на управління мотивацією та «циркуляцію інтелекту» за допомогою системи стимулів. Цю парадигму покладено в основу нового науково-методичного підходу до розробки *організаційно-економічний механізму регулювання*, який має функціонувати (рис. 3.2 на стор. 167) на основі триконтурної моделі впливу на диференційовані групи молоді в середині України та за її межами (безпековий, економічний, соціальний контури) з використанням відповідних стратегій «Утримання», «Циркуляція» та «Віртуальна участь». Дія механізму передбачає залучення в межах кожної стратегії сукупність інструментів впливу на міграційну поведінку молоді (цифрових, економічних, фінансових, соціальних тощо) заради збереження молоді в Україні, підтримки зв'язків з молодими українцями за кордоном та поступового їх повернення на основі створення соціально-економічної зацікавленості і привабливих можливостей самореалізації на Батьківщині. Такий підхід характеризується новизною і суттєвим внеском у розвиток економічної науки.

Новизну цих здобутків автора та практичну значимість щодо розробки механізму регулювання посилюють пропозиції щодо залучення синергії взаємодії соціальних партнерів (п. 3.3). Коло цих соціальних партнерів має відмінності і розширено порівняно з традиційним – крім органів державної влади, роботодавців, включено міжнародні організації (МОМ, структури ООН), торгово-промислові палати, діаспорний бізнес, неурядові організації (НУО), волонтерські фонди, заклади вищої освіти, наукові центри, агенції академічної мобільності. Визначено, що в питаннях регулюванні міграційної мобільності молоді найбільш результативною може бути взаємодія соціальних партнерів в разі запровадження інституційно-програмної та проєктно-мережевої моделі (п. 3.3, стор. 193, табл. 3.11).

3. Практична цінність та впровадження результатів.

Теоретико-методологічною основою роботи є фундаментальні положення економічної теорії, праці провідних вітчизняних (Е. Лібанової, О. Малиновської, М. Біль, Т. Васильціва та ін.) і зарубіжних учених. Використані методи (абстрагування, системний аналіз, концептуальне моделювання та інші) є адекватними меті та завданням. Достовірність результатів забезпечується використанням широкої інформаційної бази: даних Держстату, ДМС, аналітичних звітів МОМ, ООН та Євростату, а також результатів соціологічних досліджень провідних центрів щодо міграційних настроїв молоді.

4. Повнота відображення результатів дисертації в опублікованих працях.

У дисертації Голбаноса С.С. сформульовані завдання, необхідні положення та повністю розкрито їх зміст відповідно до тематики дослідження.

Основні результати дисертації представлені в 19 наукових публікаціях, зокрема: 5 статей у фахових наукових виданнях України (категорія Б); 1 розділ в колективній монографії (у співавторстві), 13 - в інших виданнях. Наведені публікації відображають основний зміст дисертації.

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота оформлена коректно, згідно чинних вимог, викладена на 258 сторінках, у т.ч. основний текст роботи - на 184 сторінках. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 26 таблиць, 40 рисунків, список використаних джерел із 259 найменувань.

6. Окремі дискусійні питання і зауваження:

Проведений детальний аналіз дисертаційної роботи дає підстави для формулювання низки зауважень, що мають дискусійний характер і потребують додаткового уточнення.

1. У другому розділі дисертації (п.2.2) автором проведено ґрунтовний аналіз сучасних тенденцій міграційної мобільності молоді. Водночас, як додатковий аспект до результатів цього аналізу, доцільно було б акцентувати

увагу на ролі цифрових навичок молоді та уточнити, як висока цифрова грамотність створює передумови для працевлаштування молоді в ЄС та реалізації запропонованої автором стратегії «віртуальної участі» (С.150), дозволяючи молоді працювати на українську економіку дистанційно.

2. У підрозділі 3.3 розглянуто роль соціальних партнерів у регулюванні міграційних процесів. Разом з тим, вбачається за доцільне детальніше розкрити можливості залучення молодіжних громадських організацій та діаспорних об'єднань до процесів повернення українців на батьківщину.

3. У Додатку Г (С. 246) автором розроблено детальну класифікацію причин інтенсифікації міграційної мобільності молоді (2022-2025 рр.), яка доповнює аналітичний блок роботи. Водночас було б корисно уточнити, які саме з цих наведених чинників мають найбільший вплив на закріплення молоді за кордоном в сучасних умовах. Це допомогло б чіткіше визначити точки докладання зусиль для перетворення виїзду з постійного на зворотний.

4. У третьому розділі, характеризуючи організаційно-економічний механізм гнучкого регулювання міграційної мобільності молоді, автор визначає об'єктом регуляторного впливу міграційну поведінку та мотиваційні установки молоді (С.163-164). Проте, з огляду на специфіку воєнного стану, було б доцільно уточнити: як запропонований механізм може впливати на поведінку тих молодих людей, чиє рішення про міграцію було вимушеною реакцією на безпекові загрози, а не лише результатом усвідомленого економічного вибору. Це допомогло б краще зрозуміти межі застосування стимулів у ситуаціях, де безпековий фактор є вирішальним.

7. Загальний висновок.

Дисертація Голбаноса Сергія Сергійовича «Міграційна мобільність молоді та механізм її регулювання в контексті національної безпеки» є завершеною науковою працею, виконаною на високому теоретико-методичному рівні. Отримані результати мають суттєву наукову новизну та практичну цінність. Основні наукові результати та пропозиції дослідження належним чином обґрунтовано, опубліковано у наукових фахових статтях та

апробовано на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанові Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» і може бути подана на розгляд разової спеціалізованої вченої ради для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 - Економіка (галузь знань 05 - Соціальні та поведінкові науки).

Рецензент:

Кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри
економіки, менеджменту та
комерційної діяльності

Оксана СТОРОЖУК

Підпис Оксани Сторожук засвідчую:

Проректор з наукової роботи та
міжнародних зв'язків
Центральноукраїнського
національного технічного
університету

Андрій ТИХИЙ